

مقاله پژوهشی: ارائه الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان

بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ابراهیم متقی^۱، خسرو بوالحسنی^۲، سیدعباس عراقچی^۳، منوچهر متکی^۴، ابوالقاسم اکبرنژاد^۵

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۶/۰۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۴/۰۳

چکیده:

در این پژوهش، بررسی شده است که چگونه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به عنوان یک منبع اصلی برای تعیین اصول حاکم بر سیاست و روابط خارجی این کشور با همسایگان عمل کند. با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌ها، الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان بر اساس قانون اساسی برای پیشبرد سیاست حسن همسایگی ایران مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیق از طریق داده بنیاد و تفسیری اصول قانون اساسی مرتبط با سه مقوله رهنامه، اهداف و سیاست‌های احصاء شده از سی و هفت گزاره و در نهایت به ۰۹ رهنامه، ۱۶ هدف و ۵ سیاست دست یافت. اصول مهمی که در سیاست و روابط خارجی ایران تأکید شده‌اند شامل حاکمیت قانون خدا، تنظیم سیاست خارجی بر اساس معیارهای اسلامی، حمایت از جنبش‌های اسلامی، همه مسلمانان یک امت‌اند، نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، سلطه بیگانه ممنوع، استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان، صدور انقلاب، دفاع از حقوق همه مسلمانان جهان، پناهندگی سیاسی و تصمیم‌گیری در روابط خارجی با شورای عالی امنیت ملی و تأیید رهبری و دستگاه مجری وزارت امور خارجه می‌باشند. با توجه به این اصول و تحلیل داده‌ها، پیشنهاداتی برای بهبود روابط خارجی ایران ارائه شده است که می‌تواند به تحقق سیاست و حسن روابط همسایگی کشور کمک کرده و الگوی راهبردی مناسبی برای اداره امور روابط با همسایگان را فراهم آورد.

واژگان کلیدی: روابط با همسایگان، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیاست خارجی

۱- استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران

۲- دانشیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

۳- استاد دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

۴- استاد دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه

۵- دانشجوی دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه دفاع ملی (نوسنده مسئول) gh.akbarnezhad@gmail.com

مقدمه

قانون اساسی را باید منع اصلی تعیین اصول حاکم بر سیاست و روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران دانست. به منظور شناسایی و تبیین ابعاد، ویژگی‌ها و الزامات حاکم بر این اصول در روابط با همسایگان، باید بدانیم همسایگان، محیط بلافضل امنیت ملی ایران را تشکیل می‌دهند و توسعه روابط همه جانبه و پایدار با همسایگان و روابط خوب همسایگی همواره یکی از مهم‌ترین راهبردها و اولویت‌های سیاست و روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران بوده است. برای دستیابی به الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که لازمه آن پیشبرد سیاست همسایگی نگاه متوازن و همه جانبه و پایدار می‌باشد، در این پژوهش تلاش شده تا در قالب پژوهشی داده بنیاد با رویکرد تفسیری، به این پرسش پاسخ داده شود که الگو راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر قانون اساسی چیست؟ به همین منظور تبیین محورها و رویکردهای قانون اساسی در حوزه سیاست‌های خارجی و روابط با همسایگان و جایگاه راهبردی امور روابط با همسایگان، در سیاست و روابط خارجی کشور بر اساس "قانون اساسی" که تاکنون الگوی راهبردی مدون در اداره امور روابط با همسایگان بطور دقیق بدان پرداخته نشده است، در مقام پاسخ به این پژوهش، ضمن شناسایی اصول حاکم بر سیاست و روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران در سطوح رهنامه، اهداف و سیاست‌ها با اصولی همچون «گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان»، «عدم مداخله در امور داخلی کشورها»، «حمایت از مستضعفان و مسلمانان تحت ستم جهان» و «نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری»، «تشکیل امت واحد جهانی»، «امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور به‌شمار آورد و این اصول دارای ویژگی‌ها و اقتضائات مشخص و قابل دفاع هستند که برگرفته از رویکرد انقلابی و دینی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران تدوین شده است. بنابراین، تلاش شده است تا ضمن برشمردن اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی و اصول و پایه‌های حسن همسایگی، ظرفیت‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برای پیشبرد این سیاست و روابط مهم، الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان بر اساس قانون اساسی برای عملیاتی کردن سیاست و روابط حسن همسایگی ایران را بیان نماییم. در این تحقیق، محقق از

نظریه مبنایی بهره برده است، نظریه مبنایی، فرآیندی استقرایی است. زیرا نظریه از دل مجموعه داده‌ها بصورت استقرایی بیرون می‌آید. بنابراین در این تحقیق، محقق به جای داشتن فرضیه‌هایی برای آزمایش، به دنبال جوابگویی به سؤالات تحقیق است و فرضیه‌های تحقیق در فرایند تحقیق شکل گرفته و ارائه خواهد شد است.

مبنای نظری

- پیشینه‌شناسی:

با بررسی‌های به عمل آمده از دانشگاه‌ها با عنوان وهدف رساله و مقاله حاضر منحصر بوده و در هیچ یک از مراکز علمی چنین موضوعی مشاهده نشده است لکن برخی از پژوهشگران در رساله و مقالات خود به طور پراکنده به موضوع روابط با همسایگان پرداخته که به شرح جدول زیر ارائه می‌گردد.

رساله‌ها:

- تدوین راهبردهای اعتلای موقعیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه آسیای جنوب غربی با تاکید بر روابط دو و چندجانبه:

راهبرد اصلی عبارتست از: تقویت سیاست خارجی چندجانبه در سطح منطقه آسیای جنوب غربی از طریق ارتقای همزیستی مسالمت آمیز، هنجارسازی، تعامل سازنده، تنش‌زدایی و اعتمادسازی، با استفاده از تجربیات ساختاری و نیروی انسانی موجود، فضای موج بیداری اسلامی و موقعیت ایران در منطقه، به منظور اعتلای موقعیت جمهوری اسلامی ایران و حرکت در مسیر دستیابی به جایگاه ترسیم شده در سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.

همچنان که راهبرد اصلی نشان می‌دهد: جمهوری اسلامی ایران برای اعتلای موقعیت در سطح منطقه می‌بایست سیاست خارجی چندجانبه با شاخص‌های پنج‌گانه همزیستی مسالمت آمیز، هنجارسازی، تعامل سازنده، تنش‌زدایی و اعتمادسازی را تقویت و اجرا نماید. (اکرمی‌نیا، ۱۳۹۲)

- همکاری در روابط ایران و عربستان و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران

اشتراک منا فع ایران و عربستان در خلیج فارس در نظام جدید ایجاد می‌کند که این کشورها لزوم همکاری جهت دفاع از ان منا فع را درک کنند و از دنباله روی از سیاست‌های بیگانه و ویرانگر اجتناب نمایند. سال‌ها جنگ و خشونت در منطقه درس‌های لازم را به ملت خلیج فارس داده است.

تنها راه خروج از این وضعیت، همکاری کشورهای خلیج فارس برای تشکیل یک نظام امنیتی در منطقه با شرکت ایران و عراق، کشورهای عربی جنوب خلیج فارس می‌باشد. این نظام امنیتی بهتر قادر خواهد بود صلح

و ثبات را در منطقه ایجاد نماید تا راه‌حل‌های دیگر نظیر تک قطبی، یا موازنه منطقه ای که کار را به رقابتهای نظامی و مسابقه تسلیحاتی کشانده و در نهایت تشنج و نا امنی در خلیج فارس را به‌مراه خواهد داشت. (سبحانی‌فر، ۱۳۸۱)

- تحولات نظام بین‌المللی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۷۹)

دستیابی به توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مستلزم تحول در سیاست داخلی و خارجی می‌باشد. در این راستا ج.ا.ا با اتخاذ سیاست اعتمادسازی و تنش‌زدایی در روابط خارجی خود با دول منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای نه تنها در جهت جذب سرمایه‌های خارجی و سودآوری حرکت نمود بلکه زمینه‌های تامین هرچه بیشتر منافع ملی کشور را در ساختار نظام بین‌المللی جدید فراهم ساخت. در مجموع می‌توان گفت که سیاست خارجی ج.ا.ا در طول دو دهه گذشته در یک رابطه تعاملی از ساختار نظام بین‌الملل تاثیر پذیرفته و بنوبه خود بر آن تاثیرگذار بوده است و چارچوب تحلیلی ساختارگزار از آنجا که رفتار سیاست خارجی دولت-ها را در یک رابطه تعاملی در نظر می‌گیرد. ابزار مقاومتی جهت تحلیل و تحول رفتار سیاست خارجی ایران می‌باشد و در این پژوهش، ضمن بکارگیری مفاهیم و چارچوب تحلیل این نظریه تلاش گردید تا تحول سیاست خارجی ایران با استفاده از مدل پیشنهادی راهنماتحلیل گردد. در این چارچوب ضمن توجه به تاثیر ساختارهای مادی و پیامدهای تصمیم بر آگاهی و بینش کارگزار نقش تعیین کننده ایدئولوژی اسلامی پرداخته شد و تلاش گردید تا رفتار سیاست خارجی ایران با توجه به نقش مؤثر ایدئولوژی اسلامی بر محیط ذهنی و ادراکی کارگزار در رابطه تعاملی آن با ساختار نظام بین‌المللی مورد بررسی قرار گیرد. (ستوده آرائی، ۱۳۸۰)

مقاله‌ها علمی پژوهشی داخلی مرتبط با مقاله

- روابط ایران و عربستان در پرتو اعتماد متقابل

در صورت تلطیف فضای موجود و تقویت نقاط اشتراک و دوری از نقاط افتراق بین دو کشور می‌توان نتایج نزدیکی دیدگاه‌های دو کشور را به طور ملموس مشاهده نمود. به طور خلاصه، می‌توان به بهره‌گیری مردم دو کشور از نزدیک شدن روابط ایران و عربستان سعودی، تسهیل شرایط حج، احساس امنیت و آرامش در بین مردم و رهبران کشورهای منطقه، برقراری وضعیت با ثبات در خلیج فارس و بسیاری از موضوعات دیگر که مربوط به وحدت اسلامی می‌شود را به عنوان نتایج بهبود روابط ایران و عربستان اشاره کرد. (واعظی، ۱۳۸۷)

- چارچوبی مفهومی برای ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی

ارایه یک چارچوب نظری و مفهومی برای تعیین و تعریف معیارها و ملاک‌های ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. موفقیت در تأمین منافع ملی، غلبه بر موانع و محذورات ساختاری خارجی و برخورداری از الزامات و ویژگی‌های سیاست خارجی مطلوب، سه معیار و ملاک کلی

برای ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران معرفی شده است. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۹)

– سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قابلیت‌ها و امکان تغییر

سیاست گذاری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از نظم داخلی آن بر اساس ارزش‌ها و نظام عقیدتی و دینی و انقلابی است. سیاست خارجی آن نیز در تداوم سیاست‌های داخلی و تقویت کننده آن است. از این رو بیشتر سیاست خارجی تابع سیاست داخلی است. ثبات سیاسی فعلی، مبانی مشروعیتی و حاکمیت حقوقی جاری طبعاً نیازی در تغییرات خارجی را ضروری نمی‌داند بنابراین سیاست خارجی و اصول کلی آن در جمهوری اسلامی ایران ادامه پیدا خواهد کرد. (سریع القلم، ۱۳۸۸)

– مفهوم شناسی

– **الگوی راهبردی:** الگوی راهبردی را میتوان ازجمله الگوهای کیفی و مفهومی دانست که موجب

تسهیل درک پدیده‌ها در سطح راهبردی می‌گردد. با توجه به ویژگیهای راهبرد که باعث تعیین جهت حرکت یک سازمان، متمرکز شدن تلاش‌ها و ارزیابی محیط شده و امکان پیش بینی آینده را فراهم میکند (حسن بیگی، ۱۳۹۰: ۵۹)

– **قانون اساسی:** مجموعه ضوابط و مقرراتی که در آن حقوق و آزادیهای افراد در برابر دولت و وظایف دولت در مقابل مردم و نیز نوع و تشکیلات حکومت و نهادهای حکومتی و قوای حاکم و رابطه آنها با یکدیگر را بیان می‌نماید و وظایف و اختیارات هر یک از سازمان‌های حکومت و نهادهای سیاسی اعم از مقننه، مجریه، قضاییه در قانون اساسی تدوین می‌گردد (نجفی و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۹).

– **رهنامه:** رهنامه، نظریه اصول یا قواعد بنیادین معتبری است که هدایت کننده اقدام در پشتیبانی از سیاست‌ها و برنامه در جهت تامین اهداف بوده، و به کاربردن آنها مستلزم درک مقتضیات و تصمیم‌گیری صحیح و منطقی می‌باشد و به دو سطح عمده ملی و نظامی تفکیک می‌شود که سطح نظامی به سطوح راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی تقسیم می‌گردد و کاربرد آن در سطح ملی، هدایت قدرت ملی در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، نظامی و اقتصادی است (نوروزی، ۱۳۸۵: ۴۱۹).

– **اهداف:** هدف‌ها غایت مطلوبی را تشکیل می‌دهند که فعالیت‌ها برای رسیدن به آنها هدایت می‌شود. هدف‌ها برای موفقیت سازمان لازم و ضروری و تعیین کننده مسیر سازمان هستند. آنها به سازمان کمک می‌کنند ارزیابی انجام، هم‌افزایی ایجاد و اولویت‌ها تعیین شود. هماهنگی لازم در

امور صورت گیرد و برنامه‌ریزی، سازماندهی، ایجاد انگیزه در کارکنان و کنترل فعالیت‌های سازمان به شیوه‌ای اثر بخش عمل نماید. (حسن بیگی، ۱۳۹۰: ۲۲۵).

— **سیاست‌ها:** سیاست ابزاری است که بدان وسیله می‌توان به هدف‌های سالیانه دست یافت. مقصود از سیاست، رهنمودها، مقررات و رویه‌هایی است که سازمان برای دستیابی به هدف‌های اعلان شده رعایت می‌کند. (دیوید، ۱۳۹۰: ۴۰)

— **مفهوم سیاست خارجی:** جوامع از زمان‌های کهن با یکدیگر روابط سیاسی داشته‌اند و در چارچوب یک سلسله اصول مشخص و از پیش تعیین شده، برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی با کشورهای دور و نزدیک رابطه برقرار می‌کردند؛ توسل به «جنگ» به عنوان ابزاری کلاسیک و شناخته شده مورد توجه کشورها بوده و «دیپلماسی» نیز در تحصیل اهداف و رفع اختلافات نقش چشمگیری داشته است. (بهزادی، ۱۳۷۳: ۹)

— **روابط خارجی:** روابط خارجی به مجموعه‌ی روابط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی سیاسی و دیپلماسی میان دولت‌ها و ملت‌ها گفته می‌شود. تفاوت روابط خارجی با سیاست خارجی در آن است که سیاست خارجی به مفهوم امروزی خود، تنها به سیاست‌های گفته می‌شود که مجری آنها وزارت خارجه‌ی دولت‌ها باشد و از کانال آن وزارت پایه‌ریزی گردد. به دیگر سخن؛ سیاست خارجی عبارت است از سیاست یک دولت در کنش متقابل با دیگر دولت‌ها و خلق‌ها (آقابخشی و همکاران، ۱۳۸۳: ۲۵۰)

روش‌شناسی تحقیق:

روش پژوهش به روش داده‌بنیاد و تفسیری می‌باشد. در این پژوهش جهت گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه-پرسش‌نامه بهره‌گیری شده و به منظور استخراج ابعاد و مولفه‌ها (رهنامه، اهداف و سیاست‌ها) الگوی روابط با همسایگان ضمن مصاحبه با خبرگان که تعداد آنها ۳۰ نفر می‌باشد، پرسش‌نامه جهت تأیید نظرات خبرگان و متخصصین نظرخواهی بین ۳۰ نفر (حجم نمونه) توزیع گردید. جهت تعیین پایایی ابزار کمی پژوهش از آزمون تی تست استفاده گردیده است. در نهایت، الگویی روابط با همسایگان طراحی گردیده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

— **محورها و رویکردهای قانون اساسی:** قانون اساسی به مثابه سندی راهبردی، دارای شأن ویژه‌ای است. قانون اساسی جوامع به منزله‌ی میثاق ملی، تلقی شده و بر آیندی از «اهداف»، «ارزش‌ها» و

«آرمان‌های» آن جوامع می‌باشد. بنابراین تنظیم پیشرفت (در همه‌ی عرصه‌ها از جمله در بعد روابط با همسایگان) بر خلاف قانون اساسی و یا خارج از چارچوب آن، الگوی یاد شده را فاقد وجاهت قانونی نموده و پذیرش و اجرای آن را ناممکن می‌نماید (آقاجانی و همکار، ۱۳۸۹: ۱۵).

— **اصول قانون اساسی:** اگرچه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در فصل دهم سیاست خارجی در اصل ۱۵۲ تا ۱۵۵ صراحت دارد ولی در مقدمه و دیگر اصول نیز بدان پرداخته که بترتیب اصول به شرح زیر است.

— **شیوه حکومت در اسلام:** حکومت از دیدگاه اسلام، برخاسته از موضع طبقاتی و سلطه‌گری فردی یا گروهی نیست. بلکه «قانون اساسی با توجه به محتوای اسلامی انقلاب ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین بود زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می‌کند؛ به ویژه در گسترش روابط بین‌المللی، با دیگر جنبش‌های اسلامی و مردمی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند. (ان هذ امتکم امه واحده واناریکم فاعبدون) و استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان قوام یابد» و «بر اساس تلقی مکتبی، صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت می‌گردند. (ان الارض یرثها عبادی الصالحون) و قانون‌گذاری که مبین ضابطه‌های مدیریت اجتماعی است بر مدار قرآن و سنت، جریان می‌یابد.» و «تحقق حکومت مستضعفین در زمین» است. (و نرید ان نم ن علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمه و نجعلهم الوارثین).

— **ارتش مکتبی:** ... ارتش جمهوری اسلامی و سپاه پاسداران انقلاب در انطباق با هدف ج.ا.ا. شکل داده می‌شوند و نه تنها حفظ و حراست از مرزها بلکه با رسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان را نیز عهده‌دار خواهند بود (و اعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم).

— **اصول:** اصل ۳ قانون اساسی — (بند ۵ و ۱۶) بنده ۵۵ طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب. و بند ۱۶ تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مستضعفان جهان.

اصل ۴ — قوه مقننه: کلیه قوانین و مقررات حاکم در نظام جمهوری اسلامی ایران، باید منطبق بر موازین اسلامی باشد.

اصل ۹ — «هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه ای را وارد کند»

اصل ۱۱ - به حکم آیه کریمه «ان هذه امتکم امة واحدة و انا ربکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پی گیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل ۱۴- (رعایت حقوق انسانی)

اصل ۱۱۰ - (وظایف و اختیارات رهبر: در ۱۱ بند از جمله تعیین سیاست های کلی نظام)

اصل ۱۵۰ - (سپاه پاسداران انقلاب اسلامی: نگهداری از انقلاب و دستاوردهای آن)

اصل ۱۵۲ - سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

اصل ۱۵۳ - هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل ۱۵۴ - جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنا بر این در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملتهای دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.

اصل ۱۵۵ - دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شوند.

اصل ۱۷۶ - به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی "شورای عالی امنیت ملی" به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل می‌گردد.

۱ - تعیین سیاستهای دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاستهای کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری.

۲ - هماهنگ نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.

۳ - بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله باتهدیدهای داخلی و خارجی.

بر این اصول در قانون اساسی با تعبیرات مختلف تأکید شده است که از آن جمله است:

۱- «نفی هرگونه ستمگری و ستمکشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری» (بند ج، اصل ۲)

- ۲- «طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب» (بند ۵، اصل ۵)
- ۳- «تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور» (بند ۶، اصل ۵)
- ۴- «تأمین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها» (بند ۱۲، اصل ۵)
- ۵- «در جمهوری اسلامی ایران، آزادی، استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است.» (اصل ۹)
- ۶- همچنین در اصل ۲۶، آزادی تشکیل احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن اسلامی یا اقلیت‌های دینی، مشروط به رعایت اموری از جمله استقلال کشور دانسته شده است.
- ۷- در اصل ۴۳ بر استقلال و خودکفایی اقتصادی و رهایی از وابستگی و جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر کشور تأکید شده است.
- ۸- در اصل ۶۷ در سوگندنامه نمایندگان مجلس به صورت مؤکد بر دفاع از استقلال کشور تصریح شده است.
- ۹- در اصل ۷۸ هرگونه تغییر خطوط مرزی ممنوع دانسته شده است.
- ۱۰- طبق اصل ۸۱، دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجارتي، صنعتی، کشاورزی، معادن و خدمات به خارجی‌ان مطلقاً ممنوع است.
- ۱۱- در اصل ۸۲، استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع اعلام شده است.
- ۱۲- در اصل ۱۲۱ در سوگندنامه رئیس جمهور بر تلاش پیگیر برای حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور سوگند یاد شده است.
- ۱۳- در اصل ۷۷، بر لزوم تصویب تمام عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی از جانب مجلس شورای اسلامی تصریح شده است.
- ۱۴- در اصل ۱۴۳ آمده است: «ارتش جمهوری اسلامی ایران، پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.»
- ۱۵- در اصل ۱۴۵، آمده است: «هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود.»
- ۱۶- در اصل ۱۴۶ آمده است: «استقرار هرگونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.»

۱۷- در اصل ۱۵۱، آمده است: «به حکم آیه کریمه «واعدو لهم...» دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزشی نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید، به طوری که همه افراد همواره توانایی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند.»

- **رویکرد تفسیری قانون اساسی** : موضوع روابط و سیاست خارجی، در اداره امور روابط با همسایگان از اصول قانون اساسی مورد بررسی قرار گرفت. طبق بررسی صورت گرفته از مجموعه‌ای قانون اساسی مرتبط با موضوع، ۳۰ گزاره به همراه مفهوم و مقوله از رویکردشناسی احصاء شده است. رویکردها برگرفته از مجموعه از گزاره‌ها از نظر مفهوم مشترک و نزدیک به هم به نظر می‌رسد. در جدول (۱) مجموعه احصاء شده از فرآیند رویکرد شناسی ارائه شده است.

- **تجزیه و تحلیل داده‌ها:** برای تجزیه و تحلیل رهنامه، اهداف و سیاست‌های مؤثر بر روابط با همسایگان منبعث از قانون اساسی محقق از طریق داده بنیاد اصول قانون اساسی مرتبط با سه مقوله رهنامه، اهداف و سیاست‌های احصاء شده از سی و هفت گزاره و در نهایت به ۱۲ رهنامه، ۱۷ هدف و ۵ سیاست دست یافت.

جدول ۱: رویکرد تفسیری سیاست و روابط خارجی جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی

ردیف	گزاره (عین متن)	برداشت از متن	مفهوم	مقوله	منبع
۱	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، ... در برابر قدرت‌های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.	نفی سلطه جویی و سلطه پذیری	نفی هر گونه سلطه گری و سلطه پذیری	رهنامه	اصل ۱۵۲ قانون اساسی
۲	جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به... -کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسیولیت او در برابر خدا، که از راه : نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری،	نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی	نفی هر گونه سلطه گری و سلطه پذیری	رهنامه	اصل ۲۰۲ قانون اساسی بند ۶
۳	جمهوری اسلامی، نظامی است بر پایه ایمان به...:	نفی هر گونه سلطه گری و	نفی هر گونه سلطه گری	رهنامه	اصل ۲۰۲ قانون

اساسی بند ۶		وسلطه پذیری	سلطه پذیری،	-کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسیولیت او در برابر خدا، که از راه : نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری،	
اصل قانون ۱۵۲ اساسی	اهداف	حفظ استقلال	حفظ استقلال همه جانبه	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، ...استوار است. حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور	۴
اصل قانون ۱۵۲ اساسی	رهنامه	دفاع از مسلمانان	دفاع از حقوق مسلمانان در برابر قدرت های سلطه گر	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی ...، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.	۵
اصل قانون ۱۵۲ اساسی	سیاست	عدم تعهد در برابر سلطه گران	عدم تعهد در برابر قدرت سلطه گران	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری، ... عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.	۶
اصل قانون ۱۵۲ اساسی	سیاست	روابط صلح آمیز با همسایگان	روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب	سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس ... و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.	۷
اصل قانون ۱۵۳ اساسی	سیاست	نفی سلطه بیگانه	سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی،	سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است	۸

			فرهنگ، نظامی و... کشور ممنوع		
اصل قانون ۱۵۴ اساسی	رهنامه	سعادت انسان	سعادت انسان در کل جامعه بشری	جمهوری اسلامی ایران ... سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند	۹
اصل قانون ۱۵۴ اساسی	سیاست	استقلال و آزادی و حکومت حق برای همه	استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم	جمهوری اسلامی ایران ... استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم می‌شناسد	۱۰
اصل قانون ۱۵۴ اساسی	سیاست	عدم مداخله در امور داخلی دیگران	عدم مداخله در امور داخلی دیگران	جمهوری اسلامی ایران ... خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر	۱۱
اصل قانون ۱۵۴ اساسی	سیاست	دفاع از مستضعفین در برابر مستکبرین در جهان	دفاع از مستضعفین در برابر مستکبرین در جهان	جمهوری اسلامی ایران ... دفاع از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند	۱۲
اصل قانون ۱۵۵ اساسی	سیاست	اعطاء پناهندگی سیاسی	اعطای پناهندگی به پناه جویان سیاسی سایر ملل از جور دولت‌هایشان	دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران، خائن و تبهکار شناخته شوند	۱۳
اصل قانون ۰۹ اساسی	اهداف	حفظ آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی	تفکیک ناپذیری آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی و حفظ آن باهمه	در جمهوری اسلامی ایران، آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است	۱۴
اصل قانون ۱۱ اساسی	رهنامه	امت واحده اسلامی	امت واحده	همه مسلمانان یک امتند	۱۵

اصل قانون اساسی	سیاست	تحقق وحدت جهان اسلام	تلاش برای ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی	دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است، سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد	۱۶
اصل قانون اساسی	سیاست	تحقق وحدت جهان اسلام	تحقق وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام	...کوشش پی گیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد	۱۷
اصل قانون اساسی	سیاست	تمامیت ارضی		هرگونه تغییر خطوط مرزی ممنوع	۱۸
اصل قانون اساسی	سیاست	نفی سلطه بیگانه	ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی در کشور	استقرار هرگونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح آمیز باشد ممنوع است	۱۹
اصل قانون اساسی	سیاست	نفی سلطه بیگانه	دادن هرگونه امتیاز به خارجیان مطلقا ممنوع	دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقا ممنوع است	۲۰
اصل قانون اساسی	رهنامه	اتخاذ سیاست خارجی مبتنی براسلام	تنظیم سیاست خارجی بر اساس اسلام	تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام	۲۱
اصل قانون اساسی	سیاست	نفی سلطه بیگانه براقتصاد	جلوگیری از سلطه بیگانه بر اقتصاد کشور..	جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور.	۲۲
اصل قانون اساسی	رهنامه	حفظ استقلال همه جانبه	استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و	استقلال سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ...	۲۳

			فرهنگی		
اصل قانون ۰۳ اساسی بنده	سیاست	نفی سلطه بیگانه	طرد کامل استعمار.	طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.	۲۴
اصل قانون ۰۳ اساسی بنده	سیاست	مبارزه بانفوذ اجانب	ممانعت از نفوذ بیگانه	طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.	۲۵
اصل قانون ۸۲ اساسی	سیاست	مبارزه بانفوذ اجانب	منع استخدام کارشناسان خارجی	استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است	۲۶
اصل قانون ۰۳ اساسی بنده ۱۶	رهنامه	دفاع از مسلمان	تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان	تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمان	۲۷
اصل قانون ۰۳ اساسی بنده ۱۶	هدف	دفاع از مستضعفین	حمایت از مستضعفان جهان	تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، ... حمایت بی دریغ از مستضعفان جهان.	۲۸
قانون اساسی مقدمه شیوه حکومت	رهنامه	صدور انقلاب	زمینه تداوم این انقلاب در خارج کشور	قانون اساسی ... می کوشد تا زمینه تداوم این انقلاب را در داخل و خارج کشور فراهم می کند بویژه در گسترش روابط بین المللی، با دیگر جنبش های اسلامی و مردمی می کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند	۲۹
قانون اساسی مقدمه شیوه حکومت	سیاست	حمایت از جنبش های آزادی بخش	گسترش روابط بین المللی، با جنبش های اسلامی و مردمی	قانون اساسی ... می کوشد تا... بویژه در گسترش روابط بین المللی، با دیگر جنبش های اسلامی و مردمی می کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند	۳۰
قانون	هدف	تشکیل امت	تشکیل امت	قانون اساسی ... می کوشد ... تا راه	۳۱

اساسی مقدمه شیوه حکومت		واحد جهانی	واحد جهانی	تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند	
قانون اساسی مقدمه شیوه حکومت	سیاست	دفاع از مستضعفین	استمرار مبارزه برای نجات ملل محروم و تحت ستم	استمرار مبارزه در نجات ملل محروم و تحت ستم در تمامی جهان	۳۲
قانون اساسی ارتش مکتبی	سیاست	گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان	رسالت سپاه پاسداران در گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان	سپاه پاسداران انقلاب... بارسالت مکتبی یعنی جهاد در راه خدا و مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان را نیز عهده‌دار خواهند بود	۳۳
اصل قانون اساسی	سیاست	روابط حسنه	روابط حسنه و عادلانه اسلامی با افراد غیر محارب	جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیر مسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند	۳۴
اصل ۱۴۵ قانون اساسی	سیاست	عدم عضویت فرد خارجی در نیروهای مسلح	عدم عضویت فرد خارجی در ارتش و نیروهای انتظامی کشور	هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود.	۳۵
قانون اساسی اصل ۱۴۳	سیاست	پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی	پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی	ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.	۳۶
قانون اساسی اصل ۱۵۰	سیاست	پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن در جهان	پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن	سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نقش نگهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن	۳۷

برای تایید و اعتبار سنجی اصول رهنامه، اهداف و سیاست‌های احصایی پرسشنامه‌ای تنظیم و برابر ویژگی‌های جامعه‌آماری بین ۳۰ صاحب نظر توزیع گردید

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران علاوه بر برخی از اصول قانون اساسی، خطوط کلی سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی را ترسیم کرده است که از آن جمله است: (اصل‌های ۱۵۲ تا ۱۵۵)، از آنجا که مقوله سیاست و روابط خارجی بدلیل روحیه انقلابی و ضداستعماری حاکم برکشوردر فصول گوناگون این قانون و حتی در مقدمه، مورد عنایت و توجه قرار داشته است؛ لذا، مقوله "سیاست و روابط خارجی" در خیلی از فصول قانون مورد تحلیل محتوی تفسیری قرار گرفته و با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، می‌توان دال مرکزی در مدارات گفتمانی قانون اساسی را، "صدور انقلاب، نفی سبیل یا هر گونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه" دانست. از اینرو، کلیه دال‌ها، عناصر، دقائق و سوزها با این نقطه کانونی تعریف شده وهویت می‌یابند و سایر عناصر مانند حمایت از جنبش‌های اسلامی و مردمی، عدم مداخله در امور داخلی دیگران، دفاع از حقوق همه مسلمانان جهان، آزادی و حکومت حق و عدل، حمایت از مبارزات حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در همه جهان، وحدت و تمامیت ارضی کشور، تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت در سیاست و روابط خارجی با این گفتمان مفصل بندی می‌شوند.

اهم محورها و رویکردهای قانون اساسی که با ماموریتها و وظائف دستگاه سیاست خارجی در ارتباط قرار می‌گیرند عبارتند از: روابط حسنه و صلح آمیز متقابل با دُول غیر محارب، تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، احترام به قراردادها و معاهدات، حفظ استقلال همه جانبه، آزادی و وحدت و تمامیت ارضی کشور و تفکیک ناپذیری آنها، عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مبارزه حق طلبانه مستضعفان جهان ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی در کشور، تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی، تقویت کامل بنیه دفاعی و بازدارندگی، ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی، تلاش در جهت حفظ کرامت انسان و سعادت بشر و وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام باتنظیم پرسش نامه و ارسال دریافت آن به جامعه آماری موارد احصای از ۱۲ رهنامه ۱۷ اهداف طبق جدول ذیل شامل ۰۹ رهنامه، ۱۶ اهداف و ۰۵ سیاست در جدول (۲) درج گردیده است.

جدول ۲: محورهای اصلی الگوی راهبردی از منظر قانون اساسی پیرامون اداره امور روابط با همسایگان

موضوع	ابعاد	مؤلفه ها
ایجاد و مؤلفه های محورهای اصلی الگوی راهبردی از منظر قانون اساسی اداره امور روابط با همسایگان	رهنامه	۰۱. حمایت از جنبش های اسلامی و مردمی
		۰۲. نجات ملل محروم و تحت ستم در جهان
		۰۳. گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان
		۰۴. روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب
		۰۵. مقابله باسلطه بیگانه بر منابع و قدرت ملی
		۰۶. سلطه بیگانه بر نیروهای مسلح ممنوع
		۰۷. عدم مداخله در امور داخلی دیگران
		۰۸. تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام،
	۰۹. ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی	
	اهداف	۰۱. صدور انقلاب اسلامی
		۰۲. تشکیل امت واحد جهانی
		۰۳. تحقق حکومت مستضعفین در زمین
		۰۴. نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری،
		۰۵. حفظ استقلال همه جانبه، آزادی و وحدت و تمامیت ارضی کشور و تفکیک ناپذیری آنها
		۰۶. دفاع از حقوق همه مسلمانان
		۰۷. عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر
۰۸. سعادت انسان در کل جهان		
۰۹. استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان		
۱۰. نفی هر گونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری		
۱۱. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.		
۱۲. تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مبارزه حق طلبانه مستضعفان جهان		
۱۳. مسلمانان امت واحد		
۱۴. تحقق وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام		
۱۵. عمل به اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی و رعایت حقوق انسانی با افراد غیر مسلمان		
۱۶. جلوگیری از سلطه بیگانه بر اقتصاد		

موضوع	ابعاد	مؤلفه ها
	سیاست ها	۱۷. اعطای پناهندگی سیاسی
		۱۸. هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع
		۱۹. هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور حتی صلح‌آمیز ممنوع
		۲۰. امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در هرامور به خارجی‌ان ممنوع
		۲۱. استخدام کارشناسان خارجی ممنوع

وسپس نتایج آن به شرح ذیل مورد تجزیه و تحلیل از طریق آزمون تی تست گردیده است.

جمعیت شناختی تحقیق

جدول ۳: فراوانی سطح تحصیلات جامعه تحقیق

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
کارشناس ارشد	۳	٪۱۵	۱۰
دکتری	۱۳	٪۷۰	۸۵
دانشجوی دکتری	۳	٪۱۵	۱۰۰
جمع	۱۹	٪۱۰۰	

جدول ۴: رهنامه، اهداف و سیاست‌های منبعث از قانون اساسی

مقوله‌ها	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	T test
رهنامه ۱ (حمایت از جنبش‌های اسلامی و مردمی)	19	2	8	5.79	1.357	3.5
رهنامه ۲ (نجات ملل محروم و تحت ستم در جهان)	19	2	7	5.37	1.640	2.965
رهنامه ۳ (گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان)	19	1	12	6.00	1.563	5.432
رهنامه ۴ (روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب)	19	4	9	5.89	1.243	4.321
رهنامه ۵ (مقابله باسلطه بیگانه بر منابع و قدرت ملی)	19	1	11	6.37	.۸۹۵	4.345
رهنامه ۶ (سلطه بیگانه بر نیروهای مسلح ممنوع)	19	3	16	6.84	.۳۷۵	5.63

مقوله‌ها	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	T test
رهنامه ۷ (عدم مداخله در امور داخلی دیگران)	19	1	6	5.74	1.147	5.11
رهنامه ۸ (تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام،)	19	1	12	6.00	1.633	5.23
رهنامه ۹ (ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی)	19	2	7	5.63	1.383	6.432
اهداف ۱ (صدور انقلاب اسلامی)	19	1	7	5.47	1.679	5.665
اهداف ۲ (تشکیل امت واحد جهانی)	19	1	7	4.79	1.584	6.543
اهداف ۳ (تحقق حکومت مستضعفین در زمین)	19	1	7	4.84	1.740	7.788
اهداف ۴ (نفی هرگونه سلطه جویی و سلطه پذیری،)	19	4	7	6.42	.۸۳۸	4.332
اهداف ۵ (حفظ استقلال همه جانبه، آزادی و وحدت و تمامیت ارضی کشور و تفکیک ناپذیری آنها)	19	3	7	6.37	1.212	5.453
اهداف ۶ (دفاع از حقوق همه مسلمانان)	19	3	7	5.63	1.165	5.791
اهداف ۷ (عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه گر)	19	4	7	6.32	1.003	5.65
اهداف ۸ (سعادت انسان در کل جهان)	19	1	7	4.84	1.772	5.789
اهداف ۹ (استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان)	19	1	7	5.68	1.493	5.991
اهداف ۱۰ (نفی هرگونه ستمگری و ستم کشی و سلطه گری و سلطه پذیری)	19	4	7	6.37	.۸۹۵	5.945
اهداف ۱۱ (طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.)	19	3	7	6.21	1.182	8.632
اهداف ۱۲ (تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مبارزه حق طلبانه مستضعفان جهان)	19	2	7	5.26	1.558	4.328
اهداف ۱۳ (مسلمانان امت واحد)	19	1	7	5.53	1.712	8.355

مقوله‌ها	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	T test
اهداف ۱۴ (تحقق‌وحث سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام)	19	1	7	5.26	1.661	3.21
اهداف ۱۵ (عمل به اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی و رعایت حقوق انسانی با افراد غیر مسلمان)	19	2	7	5.42	1.465	8.543
اهداف ۱۶ (جلوگیری از سلطه بیگانه بر اقتصاد)	19	3	7	6.00	1.333	5.437
سیاست ۱ (اعطای پناهندگی سیاسی)	19	1	7	4.84	2.062	5.987
سیاست ۲ (هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع)	19	1	7	6.37	1.499	3.268
سیاست ۳ (هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور حتی صلح‌آمیز ممنوع)	19	1	7	6.37	1.422	2.789
سیاست ۴ (امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در هرامور به خارجیان ممنوع)	19	3	7	5.58	1.502	6.71
سیاست ۵ (استخدام کارشناسان خارجی ممنوع)	19	1	7	5.00	1.732	7.7

- جدول بالا نشان می‌دهد که پرسشنامه در طیف ۷ گزینه‌ای تنظیم شده است بنابراین میانگین بر مبنای عدد ۷ محاسبه شده است.
- مقدار آزمون تی تست در عدد بالای ۱,۹۶ معناداری را نشان می‌دهد لذا کلیه رهنامه، اهداف و سیاست‌ها مطابق جدول بالا معنادار شده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران علاوه بر برخی از اصول قانون اساسی، خطوط کلی سیاست خارجی نظام جمهوری اسلامی را ترسیم کرده است که از آن جمله است: (اصل‌های ۱۵۲ تا ۱۵۵)، از آنجا که مقوله سیاست و روابط خارجی بدلیل روحیه انقلابی و ضداستعماری حاکم بر کشور در فصول گوناگون این قانون و حتی در مقدمه، مورد عنایت و توجه قرار داشته است؛ لذا، مقوله "سیاست خارجی" در خیلی از فصول قانون مورد تحلیل محتوی تفسیری قرار گرفته و با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، می‌توان دال مرکزی در مدارات گفتمانی قانون اساسی را، "

صدور انقلاب، نفی سبیل یا هر گونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه" دانست. از اینرو، کلیه دال ها، عناصر، دقائق و سوره‌ها با این نقطه کانونی تعریف شده هویت می‌یابند و سایر عناصر مانند حمایت از جنبش‌های اسلامی و مردمی، عدم مداخله در امور داخلی دیگران، صدور انقلاب، دفاع از حقوق همه مسلمانان جهان، آزادی و حکومت حق و عدل، حمایت از مبارزات حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در همه جهان، وحدت و تمامیت ارضی کشور، تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت در سیاست و روابط خارجی با این گفتمان مفصل بندی می‌شوند. اهم محورها و رویکردهای قانون اساسی که با ماموریتها و وظائف دستگاه سیاست خارجی در ارتباط قرار می‌گیرند عبارتند از: روابط حسنه و صلح آمیز متقابل با ڈول غیر محارب، تنظیم سیاست خارجی کشور بر اساس معیارهای اسلام، احترام به قراردادهای و معاهدات، حفظ استقلال همه جانبه، آزادی و وحدت و تمامیت ارضی کشور و تفکیک ناپذیری آنها، عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی دریغ از مبارزه حق طلبانه مستضعفان جهان ممنوعیت استقرار پایگاه نظامی خارجی در کشور، تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی، تقویت کامل بنیه دفاعی و بازدارندگی، ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی، تلاش در جهت حفظ کرامت انسان و سعادت بشر و وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام است. و در نهایت احصاء الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان مبتنی بر اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

شکل ۱: الگوی راهبردی در اداره امور روابط با همسایگان براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ب - پیشنهادهای راهبردی و کاربردی :

۱. تنظیم سیاست خارجی بر اساس معیارهای اسلامی: استفاده از معیارهای اسلامی برای تنظیم سیاست خارجی و ارتقای تعاملات بین‌المللی.
۲. عدم مداخله در امور داخلی دیگران: رعایت اصل عدم مداخله در امور داخلی دیگر کشورها به منظور ایجاد زنجیره‌ای از احترام متقابل.
۳. تقویت و توسعه روابط بردارانه و صلح آمیز و همه جانبه باللویت همسایگان، کشورهای اسلامی و کشورهای که یکی از منافع ملی را تامین نمایند
۴. ایجاد برنامه‌هایی برای مقابله با سلطه بیگانه بر قدرت، منابع و منافع ملی
۵. تقویت اتحاد و ائتلاف ملل اسلامی: ترویج همکاری و ائتلاف با دیگر کشورهای اسلامی به منظور تقویت نقش این امت در منطقه و جهان.
۶. حفظ استقلال همه جانبه و آزادی کشور: توجه به حفظ استقلال همه جانبه و آزادی کشور در تمامی ابعاد سیاست و روابط خارجی.
۷. تقویت همکاری با جنبش‌های اسلامی و مردمی: افزایش حمایت از جنبش‌های مردمی و اسلامی در مناطق مختلف جهان برای تقویت ارتباطات و همکاری‌های بین‌المللی.
۸. تقویت توسعه برنامه‌هایی برای نجات ملل محروم و تحت ستم: ایجاد برنامه‌های مستدام برای حمایت از مللی که تحت ستم و فشار قرار دارند و تسهیل در امور انسانی در سطح بین‌المللی.

فهرست منابع:

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- **منابع فارسی**
- **کتاب:**
- آقابخشی، علی و افشاری‌راد، مینو؛ (۱۳۸۳)، **فرهنگ علوم سیاسی**، ویرایش ششم، تهران، نشر چاپار.
- بهزادی، حمید، (۱۳۷۳)، **اصول روابط بین‌الملل و سیاست خارجی**، نشر، تهران، دهخدا
- دیوید، فردآر (۱۳۸۳)، **مدیریت راهبردی**، ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی، چاپ ششم، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- نجفی، محمد حسن (۱۴۰۰ ق)، **جواهرالکلام**، تهران، دارال.
- حسن‌بیگی، ابراهیم (۱۳۹۰). **مدیریت راهبردی**. تهران، انتشارات سمت.
- نوروزی، محمدتقی، (۱۳۸۵)، **فرهنگ دفاعی-امنیتی**، تهران: انتشارات سنا
- **رساله‌ها:**
- اکرمی‌نیا، محمد، (۱۳۹۲)، **تدوین راهبردهای اعتلای موقعیت جمهوری اسلامی ایران در منطقه آسیای جنوب غربی با تأکید بر روابط دو و چندجانبه**، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- سبحانی‌فر، محمد جواد، (۱۳۸۱)، **همگرایی در روابط ایران و عربستان و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران**، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- ستوده آرائی، محمد، (۱۳۸۰)، **تحولات نظام بین‌المللی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۷۹)**، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- **مقالات:**
- سریع‌القلم، محمود، (۱۳۸۸)، **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قابلیت‌ها و امکان تغییر**، تهران فصلنامه بین‌المللی روابط خارجی
- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، (۱۳۸۹)، **چارچوبی مفهومی برای ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی**، تهران، دفتر گسترش تولید علم
- واعظی، محمود، (۱۳۸۷)، **روابط ایران و عربستان در پرتو اعتماد متقابل**، تهران، فصلنامه میقات

